

Behandeling van een Gemeentearchief.

V.V.H.

A. — WAT IS EEN ARCHIEF ?

Een archief is een verzameling van de oude officieele documenten van een openbare administratie, van een familie of een organisme. Het is dus iets anders dan een bibliotheek — hier gemeente-bibliotheek — die boeken bevat, iets anders dan een stel kronijken of gewone handschriften zonder officieel karakter. Zeker is het iets anders dan een muzeum of oudheidkundige verzameling van prenten, munten, herinneringen, kunstvoorwerpen, iets anders dan de loopende administratieve stukken.

Zoolang documenten van belang kunnen zijn voor de loopende administratie heeten ze niet « archief ».

Nu zal het in kleine en middelmatige gemeenten praktisch wel dikwijls gebeuren dat in dezelfde plaats of kast en door denzelfden persoon het eigenlijk archief, en daarenboven niet-officieele oude handschriften — kronijken, private papieren e.d. — in 't bezit der gemeente gekomen, en verzamelingen van oude voorwerpen, bewaard worden.

Dan nog echter is het wenschelijk dat hij die er voorstaat het onderscheid inziet tusschen:

- 1) eigenlijk archief der gemeente, dat een objectief juridische waarde bezit.
- 2) archief van families of private organismen (b.v. rederijerskamers of kringen), bij 't gemeentebestuur terecht gekomen.
- 3) gewone handschriften, als kronijken en dagboeken zonder objectieve waarde en altijd aan een strenge historische kritiek te onderwerpen.

Altijd en in elk geval zal van archief gescheiden en te onderscheiden zijn :

- 1) de gemeentelijke leesbibliotheek
- 2) de loopende administratieve documenten.

Men aanvaardt dat als archief te beschouwen zijn de documenten ouder dan \pm 75-100 jaar en als administratie de dossiers jonger dan 75-100 jaar. Een radicale splitsing in classificatie en beschrijving van het eigenlijke archief der gemeente, dringt zich op tusschen de archivalia van vóór en na de Fransche Omwenteling, nl. oud archief en modern archief.

B. — OUD ARCHIEF

De eerste vraag is of een gemeente haar oud archief bewaren moet ?

De groote steden en de middelmatige steden met groot historisch verleden, als bv. Leuven, Kortrijk, Mechelen zouden zelf hun archief moeten organiseren.

In dergelijke steden moet een brandvrije bewaring worden verzekerd en een vakkundig opgeleide kracht worden aangesteld.

Dezelfde persoon — doctor in geschiedenis of oudheidkunde — zou met oud archief, muzeum, gebeurlijk leiding van historische opzoekingen ten bate van toerisme, heemkunde en plaatselijk onderwijs, kunnen gelast worden.

Ziedaar voor de belangrijke plaatsen !

Voor de kleinere gemeenten, die geen eigen

georganiseerden archiefdienst hebben, kan men aarzelen of het beter is dat ze hun archivaliën zelf bewaren of ze deponeren op het Rijksarchief, in de hoofdplaats der provincie.

Voor het zelf bewaren pleit het volksopvoedend aspect, nl. dat de aanwezigheid ter plaatse van deze archivalia den band met het verleden en de historische opzoekingen in de hand werkt.

Dit is echter meer schijn dan werkelijkheid!

De voornaamste gemeente-archieven der kleine gemeenten bevinden zich toch in de Rijksarchieven en alle juridische archieven der oude schepenbanken behooren volgens de wet aan den Staat.

Wat op de gemeente is gebleven zijn overschotjes, die aan de inbeslagneming of aflevering tijdens de Fransche Omwenteling ontsnapten.

Waarom deze apart bewaren? Men zal toch voor elke opzoeking naar het staatsarchief moeten gaan. Het oude archief der gemeenten wordt best afgeleverd aan 't Rijksarchief (1).

In dat geval bewaart de gemeente het eigendomsrecht, doch de kostbare documenten zijn beveiligd tegen slechte behandeling, tegen brandgevaar, tegen uitleening aan vrienden en vriendjes, met de bekende gevaren.

Als aanmoediging voor het bestudeeren der plaatselijke geschiedenis kan de gemeente, zelfs het kleine dorp, heel wat anders en beters doen en samenbrengen dan mordicus vast te houden aan de brokkelingen van een oud archief.

Waar de gemeente niet te overhalen is tot afstand aan het rijksarchief, moet worden aangeraden dat het oude archief eens en voor goed geclassificeerd en geïnventarieerd worde door een gediplomeerd archivaris, die ook voor de materiele bewaring advies zal geven. Niet deskundige liefhebbers doen beter een archief niet te behandelen.

(1) Archives communales : une circulaire du ministre de l'Intérieur Pouillet, en date du 11 mai 1925, insiste vivement pour que les autorités locales remettent au dépôt des archives de l'Etat les documents anciens qui resteront, d'ailleurs, la propriété des communes. Il y avait lieu de considérer comme archives anciennes les pièces antérieures à 1830. Par une circulaire en date du 7 avril 1927, son successeur M. Vauthier, d'accord avec le ministre de la Justice, recommande la même mesure à l'égard des registres paroissiaux anciens, conservés dans les archives des communes.

Ces circulaires portées à la connaissance des communes par la voie du Mémorial administratif [pour le Brabant t. 197 (1925), 1ère partie, pp. 90-91; t. 199 (1927), 1ère partie, p. 43] ont été renouvelés au cours des années qui suivent, soit par le ministère de l'Intérieur, soit par les gouverneurs de province. Pour le Brabant, voir la circulaire du gouverneur Baron Albert Houtart en date du 30 août 1937 (Mémorial administratif, t. 209 (1937), 1ère partie, p. 304.)

Feitelijk zou deze korte mededeeling hier kunnen eindigen.

De volgende aanduidingen kunnen wellicht van eenig nut zijn voor 't geval dat een leek een weinig omvangrijk oud gemeente-archief toch moet behandelen.

Een van de eerste dingen die een gemeente kan doen voor 't aanmoedigen der plaatselijke geschiedvorsching is een inventaris opstellen van alle documenten of series van archivalia, welke voor de historie der gemeente van belang zijn, onafhankelijk van de plaats waar deze zich bevinden :

ten eerste, het gemeente-archief zelf, wellicht verspreid in meer dan één depot;

ten tweede, de opgave van andere archiefverzamelingen, die voor de geschiedenis der gemeente van belang zijn.

De belangrijkste zorg voor een archief is de stoffelijke bewaring ervan.

Vanzelfsprekend zijn hier :

1. droogte (1).
2. bewaring tegen diefstal of vernietiging.
3. bewaring tegen muizen en ongedierte.
4. bewaring tegen brandgevaar, door opsluiting in een brandkoffer.

Andere materiele punten waar men minder aan denkt : Kaarten en plans moeten plat bewaard worden en niet gerold.

Stukken met zegels moeten in een breeden omslag in dozen bewaard worden.

Stukken die zich materieel samen bevinden (ingebonden, samengerijgd enz.) mogen zonder vakkundige zekerheid niet worden losgedaan. Doet men het toch, dan zal men ze vooreerst nummeren. Alle aanraking met ijzer (bv. klemband, spelden, nijpertjes) dient vermeden met het oog op gevaar van beschadiging door 't invreten van het roest.

Evenmin als men ze mag losdoen, mag men stukken inbinden zonder vakkundige zekerheid van de volledigheid van wat men inbindt.

Wat de klasseering en inventorieering betreft geldt als hoofdregel : Stel u nooit op uw standpunt van historisch vorschier, om de stukken te ordenen volgens onderwerpen of een indeeling die in uw logische hersenen leeft.

Stel u in de plaats van den ouden griffier of pensionaris. Ga na welke de administratieve inrichting van de organisatie was en klasseer alles zooals het waarschijnlijk was nagelaten door 't normale werk der levende administratie.

Zoo zult u inzien dat onze gemeenten van vóór 1795 een bredere en heel andere bevoegdheid hadden dan de administratieve bevoegdheid van heden.

Maak het volgende onderscheid in het klassemment, tenzij absoluut bewezen is dat de ouden zelf het mengden.

(1) Het laboratorium van het rijksarchief te Brussel past een methode toe voor het weer verstevigen van rot geworden papier en perkament.

Deze onderscheiden worden gewoonlijk aangeduid door de gebonden registers, welke als het ware het geraamte van een archief vormen, er de hoofdindeeling van vastleggen en aanwijzen hoe de losse stukken te ordenen zijn.

- 1) *de administratieve bevoegdheid* : inrichting, ambtenaren, fiscaliteit (zettingen en lichtingen van 10n en 20n penning).
- 2) *de heerlijke bevoegdheid*. De gemeente als heerlijkheid of in de heerlijkheid : leenregisters, leenbeschrijvingen, leenverheffingen, processen over leenheerlijke geschillen.
- 3) *de rechterlijke bevoegdheid*. De schepenbank als strafrechterlijk organisme. De schepenbank als notarieel organisme. De weeskamer of de schepenbank als weeskamer.
- 4) de documenten van *kerkelijke autoriteiten*, nl. de parochiale registers in 1795 afgestaan aan den burgerlijken stand der gemeenten. De rekeningen en archivaliën van de parochies of plaatselijke kloosters; *weldadigheid*.
- 5) de documenten van *private of semi-private organismen*, die in 't gemeente-archief berusten : broederschappen (confrerieën), rederijderskamers, gilden, bedrijven, families.

Titels van onroerende goederen moeten volgens aardrijkskundige ligging worden gerangschikt.

Stukken betreffende lijfrenten, schenkingen en legaten van roerende goederen moeten alfabetisch worden gerangschikt volgens de namen van de debiteurs.

Voor de beschrijving in een inventaris lette men er op loorlopend te nummeren en dit nummer op elk stuk of de kaft ervan, samen met de beschrijving van het stuk van den inventaris, te herhalen.

De materiele berging kan onafhankelijk zijn van klassemment en inventaris. Bv. indien in een dossier zich een stuk bevindt met een zegel zal men het eruit verwijderen om 't zegel te beschermen. Men zal dan in 't dossier een nota leggen : «Hier bevond zich een charter zoo en zoo». En op het charter een nota : «charter oorspronkelijk uit procesbundel Janssens/Peters van schepenbank Londerzeel 1567».

Voor het opstellen van een inventaris, hoe kort ook, moet men de officieele Nederlandsche archieftermen gebruiken. Men vergete niet dat de archiveconomie hoofdzakelijk een Nederlandsche wetenschap is en dat onze Nederlandsche taal de meest duidelijke en volledige archiefvaktaal is.

Bv. Een deel is een gebonden of genaaide verzameling papieren.

Bij deelen onderscheidt men registers, protocollen en banden.

Banden zijn ontstaan door het samenbinden van losse stukken.

In protocollen en registers werd de inhoud ingeschreven nadat het deel reeds was gebonden. Protocollen bevatten de minuten zelf, Registers bevatten de afschriften.

Men onderscheidt tusschen een dossier en

een bundel. Een dossier is gevormd terwijl het archief nog leefde — een bundel is het werk van een later beheerder of archivaris.

Men onderscheidt tusschen resolutiën en notulen. Resolutiën behelzen alleen de beslissingen. Notulen bevatten daarbij de beraadslagingen. Een dergelijk stuk is ofwel een klad, een concept, een minuut, het net, of bij akten de grosse, een afschrift.

Zoo zouden we verder vakkundige termen kunnen opsommen als daar zijn :

oorkonde en charter; vidimus en transsumpt; uithangende, opgedrukte, geteekende zegels, enz. Ook om datums te citeeren heeft men zich aan regels te houden.

Twee jaartallen door een liggende streep verbonden duiden het begin- en het eindjaar eener dateering aan. Zoo het tijdperk, waarover een rekening loopt, halverwege een jaar begint en eindigt, worden beide jaartallen door een schuinsche streep gescheiden. Met een dagteekening tusschen ronde haakjes () wordt te kennen gegeven dat de dateering niet uit het stuk zelf blijkt.

Kent men den datum enkel bij benadering, dan laat men hem voorafgaan door C (circa) en plaatst hem tusschen haakjes.

Voor deze en andere regels en vakkundige opleiding verwijzen wij naar het klassiek archief-leerboek : Muller, Feith en Fruin, Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven, Groningen, 1898.

C. — MODERN ARCHIEF

Dit is het archief der moderne gemeenten na 1795. Deze documenten zijn als archief te beschouwen zoover ze ouder zijn dan 75 of 100 jaar en zonder nut voor de loopende administratie.

Volgens de gemeentewet moet de gemeente bewaren : de registers en beslissingen van gemeenteraad en college en stukken desaanvande, den burgerlijken stand en de kadastrale stukken.

De administratieve dossiers mag ze bewaren of vernietigen.

Aan te raden is natuurlijk niets te vernietigen zonder vakkundig advies !

In de ordening van een modern gemeente-archief kan een gemeente-ambtenaar zich mits eenige archiveconomische voorbereiding gemakkelijk inwerken.

Groote indeelingen kunnen de volgende rubrieken zijn :

Algemeenheden, w. o. beraadslagingen, briefwisseling.

Boekhouding : gemeenterekeningen, gemeentebegrotingen.

Bevolking.

Openbare Onderstand.

Kerkfabriek.

Militie.

Burgerwacht.

Politie.

Wie er voor staat moet zich echter de moeite getroosten niet wild persoonlijk te werk te gaan, doch raad te vragen en bestaande inventarissen als model te gebruiken, derwijze dat een zekere eenheid ontstaat, die het de onderzoekers gemakkelijk maakt, indien ze één gemeente-archief kennen, zonder veel tijdverlies ook in een ander wegwijs te worden.

Moge als uiterste minimum van ons aller bekommernissen de bredere belangstelling voor het plaatselijk verleden ten minste verhinderen dat voortaan de reeds zoo magere restantjes van ons grootsch verleden door ontwortelde gemeente-potentaten aan het vandalisme worden prijsgegeven, zooals dit geschiedde bv. in een der grootste Brabantsche landelijke gemeenten, waar de schaliedekkers, die het dak der kerk herstelden, hun koffie warmden op een vuurtje gestookt met middeleeuwsche charters...

Heverlee.

Dr. MAURITS VAN HAEGENDOREN,
archivaris bij het Rijksarchief.

Onze voormalige «Schaperieen»

In de jaren 1700 tot omstreeks 1870, was de schapenkweek in Vlaanderen een voorname tak van het landbouwbedrijf, bijzonderlijk op de grootste hofsteden.

Waar een kudde schapen gehouden werd, heette de hofstede schaapgoed of schaappacht-hoeve.

Den uitbater noemde men den «schaapboer», een soort eeretitel onder de boeren; aangezien de schaaphofstede tot de belangrijkste hoeven der omgeving behoorde, was de schaapboer een gewichtig persoon onder de landbouwers.

Een kudde schapen telde gewoonlijk een honderdtal stuks. Onder de hoede van den schaapherder, en bewaakt door een paar honden, toog ze ter grazing, langs straten en wegen, en ook als het mocht en schikte, op de landerijen der hoeven, gelegen binnen den omtrek van de drift of drijf.

Deze laatste besloeg gewoonlijk de oppervlakte van de heele gemeente, als er maar één

schaaphofstede op bestond; waren er meer, dan werd de uitgestrektheid evenredig verdeeld. Ook deelen van aanpalende gemeenten waren er in begrepen, als deze nabij de schaaphoeve gelegen waren. De drift was uitgebakend door vastgestelde straten, wegen, waterlooppen, hofsteden en gemeentegrenzen, volgens oude gebruiken en gewoonten, welke door andere schaapbedrijven geëerbiedigd werden.

Op het schaapdrijven langs openbare wegen, bestonden oudtijds verordeningen, onder andere was het verboden aan ruiters en gerij, anders dan op stap een kudde schapen te passeeren.

De schaapboer hield ten gerieve van de landbouwers, welke binnen den omtrek der schaaphofstede woonden, en waar de schapen op de landerijen mochten grazen, dekdieren. Gezegde landbouwers hadden het recht hun vee ter dekking te brengen, mits een kleine vergoeding, ten bate van het dienstvolk belast met de zorg

der dekdieren.

Schapers, goed op de hoogte van het vak, waren personen van aanzien op de hoeven; hun loon was omtrent dubbel zoo hoog als dat van 't ander dienstvolk. Ook waren ze van hun gewichtigheid bewust, en ze konden het laten voelen aan hun meesters en aan 't ander werkvolk. Ze konden de ziekten der schapen behandelen, en gebruikten een eigen taal om hun honden toe te spreken. Veelal waren het bulテナars.

Schapers waren nijdig omtrent het recht over hun schapendrift, en inbreuk van een andere kudde leidde dikwijls tot erge krakeelen. Dit gebeurde meestal op de grens der drift, op een betwist punt, toevallig of moedwillig, door den aantrek van een betere grazing, of door persoonlijke veete tusschen schapers.

Dan ontstond een hevige twist. Beide kudden werden dooreen gejaagd, de herderstaf werd door beide schapers in den grond gestekt, de honden werden erbij geplaatst, en was er een herberg in de nabijheid, dan werd het twisten, aangehitst door den drank, aldaar voortgezet.

Gedienstige getuigen van het geval gingen de betrokken schaapboeren verwittigen; deze kwamen ten spoedigste ter plaatse en trachtten het geschil te regelen. Daarna moesten de dooreengejaagde schapen gescheiden worden. De schaapboeren konden dit moeilijk zelf doen. Zij kenden wel het getal schapen van hun kudde, maar de dieren, omtrent alle gelijk, uit elkander halen, zonder misslagen te begaan, was haast onmogelijk. Dit werd gedaan door beide schapers zelf, welke beurtelings uit den hoop een schaaп hunner kudde kozen en het bij hun herderschap en honden plaatsten. Zoo wel kenden zij hunne dieren, dat zij nimmer faalden bij die uitlezing.

Schapers, als zij in hun vieze buien waren, konden het vrouwelijk personeel der hoeve ook last veroorzaken. In plaats van met hun kudde op tijd en stond op de hoeve te komen, om met het ander dienstvolk te middagmalen, wisten zij het te schikken, om achter tijd te komen, hun noenmaal afzonderlijk te laten op-

dienen, tot last en spijt van boerin of dienstmeid.

Het gebeurde ook, bij sneeuwval in winter-tijd, als de schapen met graanschooven op stal moesten gevoederd worden, dat de schaper in de schuur, bij afwezigheid der dorschers, den tas ging omkeeren, om de beste schooven uit te zoeken; de gemeenste liet hij voor de dorschers, die tot hun spijt, hiermede geen behoorlijke dagtaak konden afwerken, wat aanleiding gaf tot oneenigheid.

Uit bovengemelde feiten, welke de gemoedsgesteltenis der schapers kenschetsen, is het spreekwoord voortgekomen «Schapers en schapershonden zijn rassen op hun eigen».

Sedert de jaren 1870 is de schapenkwek gansch vervallen. Wol en schapenvleesch uit den vreemde hebben een doodende mededinging teweeg gebracht. De eene schaaпboer na den anderen heeft het moeten opgeven. Tegenwoordig is het gansch uitzonderlijk, een kudde schapen langs den weg aan te treffen.

Tot het verleden behoort de typische schaper met zijn herderstaf, van boven knodsig en van onder schup met weerhaak, den schaper met breedgeranden hoed, blauwen kiel, grooten zwaren mantel of ouden soldatenfrak, waaronder de knapzak over den schouder hing, met aan den gordelriem de hondeketen, waar veelal een jonge hond aan vast was, om, bij het zicht van de doening der wachthonden, zijn taak aan te leeren: een landelijk beeld, zoo dikwijls door schilders op het doek gebracht.

Thans zijn zelfs de oude schaaphofsteden aan de overgrootte meerderheid onzer bevolking onbekend.

Het ware spijtig moest de herinnering aan dit landelijk verleden gansch verloren gaan. Daarom drukken wij hier den wensch uit, dat, binst het nog eenigszins mogelijk is, een lijst opgemaakt worde van de aloude schaaphofsteden der streek, met hun naam en met dezen van den laatsten schaaпboer.

Dit ware een schoon werk voor onze heemkundigen. Wie begint eraan?

Dentergem.

GUSTAAF COUCKE

Onze Kapelletjes

Ik ben zoo vrij de aandacht van het Verbond voor Heemkunde te vestigen op de talrijke wijkkapelletjes, veldkapelletjes, boomkapelletjes en andere kleine bidplaatsen, die, alhoewel meestal zonder architectonische waarde, toch zoo belangrijk zijn door de groote, ik ging bijna zeggen overwegende rol, die zij spelen in de volksdevotie. Daarbij zijn zij typisch Vlaamsch. Men kan zich geen Vlaamsch landschap inbeelden zonder een veld- of een boomkapelletje. Zij zijn er een onmisbaar element in.

Ook deze nederige getuigen van den geloofszin van ons volk door de eeuwen heen — menige dezer bidplaatsen dagteekent uit vroegere eeuwen, andere werden nog onlangs opgericht — zijn blootgesteld, zoowel als de rijke kunstmonumenten, die onze parochie- en klooster-

kerken zijn, aan vernieling in dezen beroerden oorlogstijd. Daarom zou ik U voorstellen zoo spoedig mogelijk te willen doen opmaken door uw verschillende kringen en correspondenten:

1) *Een algemeenen inventaris van al de bestaande kapelletjes, met volledige en nauwkeurige beschrijving ervan en al de geschiedkundige en volkskundige gegevens, die er aan verbonden zijn. (Zooveel mogelijk met iconografie).*

2) *Een inventaris van al de verdwenen kapelletjes.*

3) *De lijst van de in dezen oorlog vernielde kapelletjes.*

Dit voorstel viel mij te binnen door de totale vernieling, bij het bombardement van Lokeren, op 11 Mei jl., van het kapelletje van O.L.V.

erin of dienst-

val in winter-
hooven op stal
de schaper in
dorschers, den
e schooven uit
j voor de dor-
mede geen be-
rken, wat aan-

de gemoeds-
hetsen, is het
apers en scha-
gen».

schapenkweek
penveleesch uit
ende mededin-
schaapboer na
opgeven. Tegen-
ijk, een kudde
ffen.

ipische schaper
knodsig en van
n schaper met
el, grooten zwa-
ak, waaronder
hing, met aan

waar veelal een
ij het zicht van
ijn taak aan te
o dikwijls door

phofsteden aan
r bevolking on-

mmering aan dit
en gaan. Daar-
a uit, dat, binst
een lijst opge-
schaaphofsteden
met dezen van

or onze heem-

AAAF COUCKE

ezen beroerden
voorstellen zoo
opmaken door
respondenten :

van al de be-
ge en nauwkeu-
e geschiedkun-
die er aan ver-
met iconogra-

rdwenen kapel-

orlog vernielde

a door de totale
at van Lokeren,
tje van O.L.V.

van Bijstand, ingebouwd tusschen huizen aan den hoek van de Sterrestraat en de Lindestraat, alhier.

Ziehier wat J. van Vlierberghe, over deze kleine bidplaats schrijft in zijn bijdrage : «De Kapellen in Waasland», verschenen in de *Annalen van den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas*, D. 48, 1e afl. (1936), blz. 26-27 (Dit vervolgartikel werd ook afzonderlijk uitgegeven in boekvorm bij M. Van Haver, drukker, Kalkstraat 38, St-Niklaas) :

Kapelletje van O. L. V. van Bijstand

Rijst, tusschen huizen ingebouwd, langs de Lindestraat. De naam dier straat legt wijding op de traditie, die wil dat dit bidplaatsje ontstaan is uit een tabernakelkapelletje, in vorige eeuwen aan een linde opgenageld. De godsvrucht van O. L. V. van Bijstand, eertijds en nu nog zoo levendig onder de geloovigen, moet tot den opbouw van dit heiligdommetje geleid hebben. Niet groot is deze kapel : pas een tweetal meters vierkant, genoeg om een vier-tal personen het zitten te verleenen. Het beeldje dat wellicht uit de XVIIe eeuw dagteekent, is gansch uit hout gesneden en niet zonder kunstlijn en uitdrukking. Naar toenmalig gebruik is het gekleed.

Onze Consulente n. — III

Consulente n zijn vooraanstaande beoefenaars eener «heemkundige» wetenschap, die op hun eigen wetenschappelijk terrein het Verbond met raad en daad willen bijstaan.

Ze hoeven natuurlijk slechts inlichtingen te verschaffen zoover de vragen niet te vaag of te algemeen of te onbescheiden worden gesteld.

Een postzegel voor antwoord moet iedere vraag vergezellen !

DE BUSSCHERE Karel, Z. E. H., leeraar a.d. Normalschool, Torhout : Westvlaamsche taalkunde.

DENORME, Z. E. H., Cesar, onderpastoor, Beveren-bij-Roeselare : edelsmeedwerk, vooral

Het voorgeveltje, dat een bouwwerk met zuilen, waarop een driehoekig frontispice, voorstelt, draagt in dit laatste een uit hout gesneden Mariabuste, de handen op de borst samengevouwen. 't Laat den indruk van een simpel maar waardig landkapelletje.

De oude deur, doorzichtig, hangt door de jaren ontsierd, versukkeld op haar hengsels. De huidige eigenaars Laureys dragen roem op hun eigendom. (Ik meen dat deze bemerking overdreven is, daar ze het kapelletje gansch lieten vervallen. Nota F.V.E.)

God gave dat milddadige handen eensdaags tot heropfrissing mochten besluiten.

Zou ook het stadsbestuur zich aan zijn plicht van stedschoon en oudheidbewaren niet kunnen herinneren? 't Geldt hier een typisch gevalletje dat Lokeren geen oncer zou aandoen.»

Tot daar de heer J. Van Vlierberghe. Iconografie : Onduidelijke foto, op blz. 27, bij vermelden tekst.

Lokeren

FERNAND VAN ES

We onderstrepen en onderschrijven met nadruk den drievoudigen wensch van onzen correspondent!

V.

zilverwerk.

ELAUT Leo, St-Pietersnieuwstraat 124, Gent, Dr in de geneeskunde, professor aan de universiteit : biologie, geneeskunde.

PEE Willem, Dr phil., Keyenveldstraat 38, Brussel : taalkunde.

ROELANDTS K., Dr., medewerker aan het Vlaamsch Toponymisch Instituut te Leuven, Advokaatstraat 41, Boom : taal- en namen-kunde (plaats- en persoonsnamen).

VANDERHEYDEN J. F., Dr., professor aan de universiteit, Dagobertstraat 39, Leuven : bibliografie en bibliotheekwezen.

VAN DE VIJVERE P., apotheker-scheikundige, Hoogstraat 39, Brugge : plantkunde.

Correspondente n en Studiekringe n

aangesloten bij het Verbond voor Heemkunde — III.

De cursief gedrukte namen duiden de plaatsen aan waar een aangesloten studiekring voor heemkunde bestaat. Kringen en correspondente n beantwoorden graag heemkundige vragen, die niet te vaag of te algemeen zijn gesteld.

Wederkeerig dienstbetoon is plicht. Postzegel voor antwoord niet vergeten. Wie wil op de vierde lijst voorkomen ?

Adegem : de Baets Edmond, rustend schoolhoofd, Dorp

Ardooië : van Acker Luciaan, normalist, Beverenstraat 27A

Bekkevoort : Costermans Marcel, Peinwinning 472

Berlaar (Zie I+) van Dijk Jozef, Z. E. H., onderpastoor, Dorp 78

Beveren-aan-den-IJzer : Lepee Robert, gemeentesekretaris

Elverdinge : Coulier Pieter, schoolhoofd, Boezingestraat 12 (aanvulling)

Ertvelde : van Speybroeck A., Hoeksken.

Halle (Zenne) : (Zie II+) Marchal Roger, Steenweg op Nijvel 77.

Herderen : Peumans Piet, gewestelijk ontvanger, Dorp, Wintershoven

Knesselare : Ryserhove Alfons, onderwijzer, Nieuwstraat 3

Knesselare : Verstraete Daniël, licentiaat, Rooze 54, Ursel (verbetering)

Landen : Donni Richard, gemeentesekretaris, Groenendal 8

Lemberge : De Kerpel Georges, gemeentesekretaris

Lilloo : De Keulenaer Hendrik, gemeentesekretaris, Groote Molenweg 39, Stabroek.

Meldert : Maeschalck Maurice, gemeentesekretaris.

- Moerzeke : van de Maele Cl., geneesheer
 Nederokkerzeel : Baudempres Maria, onderwijzeres, Boogaardstraat 52.
 Nieuwpoort : Melkenbeeck Jozef, te schrappen (verhuisd naar Assche)
 Oostroozebeke : de Busschere Karel, Z. E. H., leeraar aan de Normaalschool, Torhout
 Rooierhei (Diepenbeek) : Valentinus Plaetinck, Z. E. P., Passionist.
 Schilde : (Zie II+) Scheurweghs Hendrik, nijveraar, Turnhoutschebaan 45
 Sint-Pieters-Kapelle (Edingen) : Marchal Roger, Geeraardsbergschestraat 18
 Stabroek : De Keulenaer Hendrik, gemeentesecretaris, Grootte Molenweg 39
 Stekene : van Goethem Achiel, hoenderkweker, Kiekenhaagstraat 52
 Velm : Doucet Albert, normalist, Dijk 288
 Vichte : Faveere Gerard, schoolhoofd, Statiestraat 21
 Vilvoorde : Vermeulen Laurens, taalopziener van het L. O., Hendrik Consciencestraat 29
 Vinkt : Coryn Jozef, schoolhoofd
 Vlamertinge : Verbeke Armand, geneesheer
 Vlekkem : Coppens Hendrik, schoolhoofd
 Vlijtingen : Hendriks Hendrik, kantoorbeambte, Kerkstraat 63
 Voort (Limburg) : Coune Lambrecht, Z. E. H., pastoor.
 Voort (Limburg) : van de Velde Simon, hoogstudent, Nieuwe Steenweg 15, Heers
 Vorst (Brussel) : Thuriaux Alex, ambtenaar, J. B. Vanpéstraat 26
 Vosselaar : van Hemeldonck Emiel, inspecteur van het L. O.
 Vosselare : Verpoest G., gemeentesekretaris, Dorp 22
 Vossem : Leynen Paul, dr in de rechten, Landgoed de Voer, Dorpstr.
 Vurste : Ascoop M. J., Z. E. H., leeraar aan de bisschopp. normaalschool, St-Niklaas
 Waanrode : van der Velpen Jozef, gemeentesekretaris
 Waarschoot : Bouchier Werner, student, Statiestraat 89
 Walem : Goetstouwers Adriaan, Z. E. H., pastoor
 Waregem : Lahousse Henri, rustend onderwijzer, Jules Stormestraat 59
 Weerde : van Dijk Adolf, gemeentesekretaris
 Welden : Ascoop M. J., Z. E. H., leeraar aan de bisschopp. normaalschool, St-Niklaas
 Wellen (Lbg) : van Muysen Jozef, schoolhoofd, Meerschstraat 30
 Wemmel : Martens Renaat, gemeente-ambtenaar, Emmanuel Lambrechtilaan 21
 Wenduine : van de Genachte Hendrik, gemeentebambte, Zeevillastraat 24
 Wervik : Lannoy Lucien, architect, Leiestraat 23
 Wespelaar : Meutermans Juul, gemeentesekretaris
 Westerloo : Onzia Jozef, bestuurder van de gemeenteschool
 Westmalle : Oudermans Jozef, schoolhoofd, Antwerpshesteenweg 56a
 Westouter : Barbé Karel, tolbeambte, Bellestraat 14A
 Westroozebeke : Versteede Oskar, Z.E.H., pastoor, Nieuwstraat 2, Nieuwkapelle
 Westvleteren : de Wachter Jozef, Z.E.H., onderpastoor, Dorp 33
 Wetteren : Daem Marcel, sekretaris van den Heemkundigen Studiekring, Libbrechtstraat 19
 Wielsbeke : Callens Valeer, onderwijzer
 Wieze : Muylaert John, drukker, Dorp 5
 Wieze : Saeyns Edgard, beambte, Populierenstr. 6, Moorsel
 Wijchmaal (Herent) : Wittemans Lode, boekhouder, Rotselaarschebaan 90
 Wijnegem : Claessens Juul, sekretaris van den Heemk. Kring, Kanaalstraat 6
 Willebroek : Lenaerts Florent, leeraar, Floridastraat 51
 Wilrijk : van Passen Alfons, wisselagent, Bist 43
 Wilsela : Hueber, Z.E.P., O.S.B., onderpastoor, (woont : Abdij Keizersberg, Leuven)
 Wingene : Fraeyman Jules, apotheker
 Wingene : Raes Jozef, Z.E.H., onderpastoor, Pastor Termotestraat, Dorp
 Wintam : Verstraeten Arthur, schoolhoofd
 Wolvertem : Ooms Jozef, Drijpikkelstraat 2
 Wolvertem : Parijs Lode, onderwijzer, Westrodestraat 24
 Wommelgem : Baets Arthur, onderwijzer, Selsaetenlei 100
 Wolpen : Watthy Reimond, provinciebeambte, Konterdijk 4
 Zandhoven : van den Ven Achiel, handelaar, Langestraat 35
 Zandvliet : Gabriels J., kand. landb. ing., Zee-dijk 2
 Zarlardinghe : de Smet Pieter, hoofdonderwijzer, Steenweg op Edingen, Moerbeke (Viane)
 Zegelsem : Hoeckman L., schoolhoofd
 Zele : de Keyzer Jozef, Z.E.H., professor aan het Klein Seminarie, St-Niklaas
 Zelk (Halen) : Henderickx Karel, schoolhoofd, Steenweg
 Zeveneeken : van de Vijver Ferdinand, Gitschotellei 154, Antwerpen
 Zichem : Boets Ferdinand, beambte, Diestschestraat 16
 Zingem : Dierickx Michel, S.J., E.P., Drongen
 Zittaart (Meerhout) : Mulders Albert, onderwijzer, Zittaart 20 B, Meerhout
 Zombeke (Waasmunster) : de Meyer Maurits, volkskundige, Zombeke 19
 Zomergem : Cocquyt Rafaël, gemeentebeambte te Zomergem, Vaartstraat 6, Lovendegem
 Zomergem : Colpaert André, onderwijzer, Molendreef 43, Lovendegem
 Zonhoven : Gonsalvus, Frater, Sint-Jan Berchmansgesticht
 Zonhoven : Moons Remi, kantoorbeambte, Heuven
 Zottegem : Coessens Omer, groothandelaar, Grootenbergestraat 57
 Zutendaal : Put Clemens, onderwijzer, Heiberg
 Zwartberg (Genk) : Gielens Gilles, onderwijzer, Houthalenstraat 1
 Zvevegem : Clabots Albert, ingenieur, Demeesterestraat 28
 Zvevegem : Eggermont Renaat, uurwerkmaker, Ootegemstraat 199

uwkapelle
Jozef, Z.E.H., on-

sekreteris van den
ing, Libbrechtstraat

r, onderwijzer
ukker, Dorp 5
mbte, Populierenstr.

temans Lode, boek-
n 90

sekreteris van den
aat 6

rent, leeraar, Flori-

ns, wisselagent, Bist

S.B., onderpastoor,
erg, Leuven)

s, apotheker

E.H., onderpastoor,
orp

ur, schoolhoofd
Drijppikkelstraat 2

onderwijzer, West-

ur, onderwijzer, Sel-

, provinciebeampte,

Achiel, handelaar,

d. landb. ing., Zee-

eter, hoofdonderwij-
Moerbeke (Viane)

schoolhoofd
E.H., professor aan
Niklaas

Karel, schoolhoofd,

ver Ferdinand, Git-

beampte, Diestsche-

S.J., E.P., Drongen
ders Albert, onder-

eerhout
de Meyer Maurits,

19
EL, gemeentebeampte

6, Lovendegem
é, onderwijzer, Mo-

ter, Sint-Jan Berch-

kantoorbeampte,

er, groothandelaar,

onderwijzer, Heiberg
Gilles, onderwijzer,

ingenieur, Demees-

maat, uurwerkmaker,

Zwevegem : van Huyse Sylveer, beambte,
Avelgemstraat 112
Zwevezele : Callewaert Marcel, brouwer, Lich-
terveldestraat 26

Heemkundige bibliografie vanaf 1940

Deze lijst vermeldt uitsluitend boeken en brochures, verschenen vanaf 1 Januari 1940 en die van belang zijn voor de heemkunde in Vlaanderen.

Gebrek aan plaats laat ons niet toe over elk werk méér inlichtingen te verschaffen. Deze bezorgen we echter graag mondeling en schriftelijk. Postzegel(s) voor antwoord niet vergeten! Alle hier vermelde werken zijn langs onze V.T.B.-Boekhandel, Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen, postrekening 936.27, te bekomen.

Al is deze bibliografie, naar we meenen, tamelijk volledig en nauwkeurig, toch zullen we dankbaar alle aanmerkingen en aanvullingen ontvangen!

In jaargang 1943 verscheen een alfabetische lijst van behandelde gemeenten en streken, met vermelding der behandelende boeken. Hieronder nu lijsten per «heemkundige» wetenschap. 0 : 1940; 1 : 1941; 2 : 1942; 3 : 1943; 4 : 1944.

Jozef van Overstraeten

AARDRIJKSKUNDE

en aanverwante wetenschappen (Anthropologie, Demografie, Economie enz.)

- 0 Cracco W. — Inleiding tot de bevolkings-
leer.
- 1 Denucé Jan. — De geschiedenis van de
Vlaamsche kaartsnijkunst (midden 16e eeuw)
- 4 de Roeck J. — De Belgische demografie
en de ongelijke voortplanting van Vlamin-
gen en Walen.
- 2 Economische en sociale telling van 27 Fe-
bruari 1937. Definitieve resultaten van de
telling der nijverheidsinrichtingen (econo-
misch gedeelte) I en II.
- 1 Guide des industries chimiques belges (Gui-
des Hallet).
- 1-4 Officieele opgave van de bevolking op 31
December 1940, van de gemeenten onder
Belgische administratieve rechtsmacht (over-
druk uit het Staatsblad; id. op 31-12 van
elk volgend jaar).
- 3 Quicke F. — Aardrijkskundige dorpsmono-
graphie. Handleiding bij de studie van een
landelijke gemeente.
- 3 Quicke F. — Monographie géographique de
village (directives).
- 4 Schamelhout Gustaaf. — Anthropologie van
het Nederlandsche volk.
- 2 Schamelhout Gustaaf. — Beschouwingen
over het bevolkingsvraagstuk. Leemten in de
Belgische statistiek.
- 4 Statistiek der begrotingen over het dienst-
jaar 1938 voor de gemeenten met 5000 in-
woners en voor de Provincies (ook afzon-
derlijk in 't Fransch uitgegeven).
- 39 Sneyers Edward. — Van huis uit en naar
huis toe in aardrijkskunde (lagere school)
- 2 Steche Theodor. — Deutsche Stammeskunde.
- 2 Tulippe Omer. — Introduction à l'étude des
paysages ruraux de la Belgique.
- 35 van Hemeldonck Emiel. — Over aardrijks-

Zwijnaarde : de Ley Herman, student Germ-
phil., Hutsepotstraat 37

Zwijndrecht : de Meulenaere Albert, onderwij-
zer, Adhemar Borinstraat 57

kunde van de «heimat» uit (lagere school)

Zie verder : Boom, de Roeck M.; Kempen,
Helsen J.; Kust, Loontiens C.; Kwaadme-
chelen, Clerckx; Limburg, Bekman B., Gui-
de, Toussaint A. J., Verwilghen R.; Schelde,
Denucé J.; Vlaamsch-Brabant, Cosyn M.

FAMILIEKUNDE

en aanverwante wetenschappen (Genealogie,
Heraldiek, Zegel- en Penningkunde, Persoons-
naamkunde enz.)

- 3-4 Annuaire des familles patriciennes de Bel-
gique. Publié sous la direction de Fortuné
Koller, 1942, 3e année; 1942, 4e année.
- 4 Banniza von Bazan. — Familie, Rasse, Volk.
Grundlagen und Aufgaben der Volkssip-
penforschung.
- 3 Les Châtelains et Châteaux de Belgique, an-
nuaire 1943.
- 3 Collection généalogique, paraissant sous le
patronage du «Parchemin» à Gentbrugge.
Directeur : T. Cardon de Lichtbuer.
- 2 Crampe Theodor. — Die flandrische Familie
Crampe. Ergänzungsheft zu I-III (1933-1938)
- 2 de Bary Charles. — Supplément à l'étude
généalogique sur la famille van Bogaert et
sur ses origines.
- 3 de Bary Charles. — Etude généalogique sur
la famille van Bogaert du Brabant et des
Flandres. Tome II (supplément)
- 3 de Terwangne J. R. — La famille Elsen
- 0 Familiennamenbuch der Schweiz, Les noms
de famille suisses. I nomi di famiglia sviz-
zeri (nog niet voltooid)
- 0 Gottschald Max. — Die deutschen Personen-
namen
- 4 Hamkens Freerk Haye. — Runen.
- 4 Hamkens Freerk Haye. — Sinnbilder auf
Grabsteinen von Schleswig bis Flandern.
Versuch einer Deutung, 2. Aufl. (1.:2)
- 3 High Life de Belgique, 63e année
- ? Hussong W. — Familienkunde (Reclam
6863/64)
- 3 Jacquart Joseph. — Les recherches généalo-
giques. Quelques notes et tableaux d'inté-
rêt général pour les amateurs et profession-
nels.
- 1 Kruimel H. L. — Stamboomonderzoek in
de praktijk, 2e dr.
- 3 Lambillon L. — Introduction à la généalogie
- 3 Lindemans Jan. — Hoe maak ik mijn stam-
boom op. Kleine inleiding tot de Vlaamsche
familiegeschiedenis, 3e dr. (1e:1)
- 0 Linnartz K. — Unsere Familiennamen
(Deutschland)
- 1 Meertens P. J. — De betekenis van de Ne-
derlandse familienamen
- 3 Melkenbeeck J. en Macharis M. — Wapen-
boekje voor Vlaanderen (heraldiek)
- 0 Nederlandsch archief voor genealogie en he-
raldiek I-III (1938-1940)
- 2 Pama C. — Ons familiewapen.
- 0 Pama C. — Het volkskarakter in de heral-
diek, 2e dr.

- ? Reydon H. — De huismerken, 2e dr. (1e:1)
 ? Reydon H. — Het zonnerad
 ? Reisz B. — Runenkunde (Reclam 7333)
 3 Scheidt Walter. — Livre de raison (leidraad en schema's voor een familiegeschiedenis)
 1 Sibbe I (Noordnederlandsch tijdschrift)
 1 Steenkamp J. C. P. W. A. — Heraldisch vademecum, 2 dln.
 ? Steenkamp J.C.P.W.A. — Inleiding tot de wapenkunde
 1 Steenkamp J.C.P.W.A. — Zegels (zegelkunde)
 2 Swaen A.E.H. — Nederlandsche geslachtsnamen
 1 Uitman G.J. — Hoe komen wij aan onze namen? (familie- en voornamen)
 1 van Bemelen J. F. — De achtergrond van

- de persoonskaart (bij het opmaken eener familiegeschiedenis).
 1 van Houten-Enger R. — Hoe zullen wij ons kind noemen?
 0 van Toll Jurriaan. — Van eenen bloede (inleiding tot de sibbekunde)
 3 Verbist Henri. — Abrégé de droit héraldique
 4 Verstraete Eugeen. — Huismerken en sibbe-teekens in Vlaanderen.
 0 Vrieze A. — De strijd om de geslachtsnamen
 39 Wasserzieher E. — Hans und Grete, 9te Aufl. (Duitsche doopnamen)
 ? De wolfsangel
 Zie verder : Brugge, Coppieters; Brussel, Raucq; Edingen, Hoffmans, Laloire; Gent, Ladrière; Hoogstraten, van Schijndel; Kortrijk, Soete.

LEES IN «TOERISME» !

Mededeelingen over ons Verbond, op blz. 84, 85, 98, 108, 116; over onze onderzoeken betreffende boschnamen, op blz. 85, 98, 116; molens, op blz. 84, 85, 96, 98, 106, 114, 116, 117; heerlijkheids-teekens, op blz. 85, 98, 116; buurschappen, op blz. 98, 116; over ons repertorium van familie- of sibbekundigen, op blz. 85, 98, 117; over moerbezieboomen in Vlaanderen, op blz. 99; over onze

wandelpaden, op blz. 86, 107, 108; over heemschut (te beschermen monumenten en landschappen) op blz. 85, 99, 100, 101, 108, 117; over heemkundige werken, op blz. 98, 100, 108; over Aalter, 84; Aarschot, 96; Aarsele, 106; Aatrijke, 106; Aartselaar, 114; Achel, 114; Adegem 114; Boom en de Rupelstreek, 105; Lichtervelde, 99, 109; Lier, 113, enz.

Derde Jaarlijksche Prijs van het Verbond voor Heemkunde.

1. — Ter bevordering van de heemkundige studiën in het Vlaamsche land schrijft het Verbond voor Heemkunde, afdeling van den Vlaamschen Toeristenbond, een jaarlijkschen prijskamp uit.
2. — Deze prijs heet «Jaarlijksche Prijs van het Verbond voor Heemkunde».
3. — Verlangd worden onuitgegeven studiën over natuur of/en kultuur van een bepaald Vlaamsch heem.
4. — Door studie wordt verstaan de wetenschappelijke, d.i. ernstige, grondige behandeling van een onderwerp volgens de methodes der betreffende wetenschap.
5. — De studie moet onuitgegeven zijn, d.i. noch geheel noch grotendeels waar ook in druk verschenen. De steller moet dit schriftelijk op zijn eerewoord bevestigen bij de inzending.
6. — Door heem wordt verstaan hetzij een plaats — gehucht, parochie, gemeente (dorp of stad) — hetzij een bepaald gewest (natuurkundig of geschiedkundig) in het Vlaamsche land, inbegrepen de voormalig onbetwistbaar dietsche, thans verfranschte gebieden van België en Frankrijk. Voorbeelden : Wijnendale, Kortembosch, Zoutenaie, Brussel, Kempen, Land van Aalst, Sint-Omaars, Neer- en Opheylissem, Land van Dalhem.
7. — De studie mag behooren tot eender welke wetenschap, behandeld op het locale of regionale plan, bv. tot aardrijkskunde, natuurwetenschappen, geschiedenis, volkskunde, familiëkunde, taalkunde enz.

8. — Onderwerp en omvang der studie zijn vrij. Ze moet echter binnen haar (aardrijkskundig en wetenschappelijk) nauwkeurig bepaalde en verantwoorde grenzen zoo volledig mogelijk behandeld zijn en persklaar.

9. — Aan de beste inzendingen kunnen jaarlijks prijzen ter waarde van 2000 fr. of 1500 fr. of 1000 fr. of 500 fr. (minimum) worden toegekend, tot een gezamenlijk bedrag van 2000 fr.

10. — De studiën, behoorlijk getypt, met witte interliniën, aan één zijde van bladen kwartoformaat, moeten gezonden worden, vóór 1 Maart 1945, aan den voorzitter van het Verbond, Jozef van Overstraeten, Parklaan 24, Aalst (Oost-Vlaanderen). Aangeraden wordt verschillende exemplaren te sturen.

11. — De schrijver moet aan de verklaring geëischt door art. 5 toevoegen : zijn echte naam en voornaam, zijn beroep, geboorteplaats en -datum, volledig adres.

12. — Elke studie wordt voor schriftelijk advies voorgelegd aan een of meer bevoegde consultants van het Verbond, dit zijn specialisten in de verschillende heemkundige wetenschappen.

Daarna wordt uit tenminste drie consultants een jury samengesteld, welke uitspraak doet en schriftelijk verslag uitbrengt ten laatste zes maand na den uitersten datum der inzending.

13. — Het Verbond voor Heemkunde mag de wijze van publicatie der bekroonde studiën bepalen, bv. in zijn «Heemkundige Bibliotheek» of in zijn tijdschriften. De schrijvers blijven echter eigenaars van hun werk.